Fráter István *(1630 k. – 1703)*

Huszti alkapitány, gazdálkodó kisnemesi családból született 1630 körül a Bihar megyei Érkeserűn. Édesapja, **Fráter Pál** Czobor Charicliáját olvasgatja; neve alatt fennmaradt egy verses formában írt levél, melyet feleségének, Barcsay Annának küldött. (A Balassi-hagyomány ismeretéről árulkodó kedves strófákban a feleség küldötte gyümölcsöket, keszkenőt és aranyláncot köszöni meg.) Az ifjabb Fráter kéziratos verseskönyvében kegyeletből (vagy talán csak ihlet hiányában) fel is használja saját verseskötete kolofonjában atyja köszöntőversének zárlatát:

Fráter Pál:
Az magas Krivánnok kősziklás tetején,
Reggel, mikor déren csillagszik az napfény,
Az zöld fenyves között vadakat kergetvén
Írám nagy reszketve, fejem szédelegvén.

Fráter István:
Mars is Bellonával egekbül érkezvén,
Földet, vizet festnek vérrel, fegyverkezvén,
Én is Huszt várának kősziklás tetején
Írám ez verseket, fejem szédelegvén.

1660-ban, amikor a török utolsó nagy terjeszkedési hulláma eléri Váradot, bujdosóvá lesz. A bujdosó szó a magyar régiségben a szülőföldjét önként vagy kényszerűségből elhagyó, idegenben letelepedő emigránst, menekültet, vagy éppen kedvtelésből, kaland- és tudásvágytól ösztönzött utazgató vándort jelölt. Fráter István Abaújban bujdosik, majd az 1670-es évektől az erdélyi fejedelem szolgálatába áll. Két évtizeden keresztül töltötte be a huszti vár vicekapitányi tisztét. A genealógus Nagy Iván adata szerint „háromszor nősült, 12 gyermeke született, akik közt ingó és ingatlan jószágait lelkiismeretesen szétosztotta”.

Kéziratos verseskötete, a Pharaphrasis rhitmica azaz verses magyarázat című díszes kiállítású kódex, a

latin ajánlások tanúsága szerint a nagyhatalmú Teleki Mihály kancellárnak (forma szerint ő volt a huszti vár főkapitánya is), ajándékképpen készült 1684 februárjában. A kötet másolója, Újhelyi István, egykori erdélyi kancelláriai írnok a nyomtatott szöveget a megtévesztésig hűen utánzó betűkkel írta, pontosabban rajzolta le Fráter verseit (fönt, jobbra Fráter István címere). A rajzokkal díszített, exkluzív kötet jórészt a Beniczky Péter által kedvvel művelt gnómaköltészet jellegzetes foglalata vagy gyűjteménye. Az ókori görög eredetű gnóma „irodalmi forrásból merített és átélt helyzetekre idézetként alkalmazott tömör fogalmazású életbölcsesség, szállóige, latin megfelelője a sententia". Fráter István gnómái egy-egy latin disztichon Balassi-strófás parafrázisát adják.

A kötet második egysége „szentírási példákkal bizonyított tanítás különböző erényekről, vétkekről 46 négysoros versszakban". Ezek a darabok eredetileg talán az adott erényt vagy bűnt emblematikus formában ábrázoló képek kiegészítéseként, magyarázataként születhettek – tételezi fel Varga Imre. A kézirat végén Fráter Az olvasóhoz (tehát Teleki Mihályhoz) fordul: szerénykedő lekicsinyléssel szól verseiről; fő értéküknek a tanítást, a megfontolandó arany igazságokat mondja: „Borzas rithmusimnak így salakja között, / (Kit tudatlanságom tíl-túl egyben tűdzött, / Elmém penyészt, rozsdát rúlok le sem űzött), / Ha mi olyat találsz, kit jóvégre fűzött, // Vedd, mint illik, tűlem, s élj hasznodra véle…"

Fráter Istvánt moralizáló hajlandósága, verseinek oktató hangvétele Rimay János tanítványának mutatják. Talán felföldi bujdosásai közben ismerhette meg költészetét. Szerényebb tehetségével is képes időnként azért megcsillogtatni egy-egy bravúrosan keresett rímbokrot:

Szelídség királynak nyakában aranylánc,
Székit erősítő romolhatatlan sánc,
Ellenben negédség, veszedelmes gáncs s ránc,
Kiért Roboámnak osztaték jajos tánc.

Az olvasóhoz

Mint setét bányából aranyat szed bányász,
Zavaros vízben is friss halat fog halász,
Berkes rút erdőben szép vadat öl vadász,
Madarat éjjel is tud fogni madarász,

Úgy Ennius gazán Maro gyöngyöt szedett,
Illatlan virágján mint méh gyűjtött lépet,
Kiben ily posványrúl hordott édes mézet,
S mint drága festékkel verset vele színlett.

Borzas ritmusimnak így salakja között
(Kit tudatlanságom til-túl egyben tűzött,
Elmém penyészt, rozsdát rúlok le sem űzött),
Ha mi olyat találsz, kit jó végre fűzött,

Vedd, mint illik tűlem, s élj hasznodra véle,
Ne fújjon rám érte mérges nyelved szele,
Zoilussal se szólj rágalmat felőle,
Fedezze hibáit szereteted jele!

Hogy sugár szárnyával sas repülne délre,
Éles szemmel nézvén az tiszta napfényre,
Nagy eclipsist vete félhold erejére,
Setétség támada Duna két felére.

Mars is Bellonával egekbül érkezvén,
Földet, vizet festnek vérrel, fegyverkezvén,
Én is Huszt várának kősziklás tetején,
Írám ez verseket fejem szédelegvén.

Irodalom

RMKT XVII, 12., kiad. VARGA Imre, 1987, 625–658, 805–812.
ESZE Tamás, *Az első magyar gyorsíró,* Az Út, 1952, ápr. 7., (a kéziratot másoló Újhelyi Istvánról).
KOVÁCS Sándor Iván, *Zrínyi kősziklái* = K. S. I., *Zrínyi-tanulmányok,* Bp., 1979, 31–54, 176–177.
ORLOVSZKY Géza, *Zrínyi Miklós „Syrena”-kötetének hatása Fráter István kéziratos versgyűjteményében = Prodromus,* szerk. KOVÁCS Sándor Iván, Bp., 1985, 21–23.

Forrás

http://szelence.com/index.html